

20 จากหอคอยงาช้างสู่สาธารณะ

ดำเนินรายการและร่วมอภิปรายโดย ศิริจิต สุนันตะ

20-1 “บ้าน” หรือ “คุก” ผ่านมุมมองคนไร้บ้าน กรณีศึกษา แขวงเสาชิงช้า เขตพระนคร
กรุงเทพมหานคร

จักรกฤษณ์ พูนไพโรจน์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

jakkrid2539@gmail.com

"งานวิจัยชิ้นนี้มุ่งนำเสนอความแตกต่างของความหมายของบ้านและคุกผ่านมุมมองคนไร้บ้านที่ปรากฏบนพื้นที่สาธารณะและสถานสงเคราะห์ โดยพบว่าคำว่าบ้านของคนไร้บ้านไม่ได้ปรากฏพื้นที่แห่งเดียวแต่สามารถให้ความหมายในทุก ๆ ที่ ซึ่งแห่งนั้นต้องสามารถตอบสนองต่อความต้องการในเชิงจิตใจเป็นหลัก แต่หากว่าพื้นที่สาธารณะปรากฏในความหมายของคำว่าคุกได้ด้วยเช่นกัน จึงไม่ต่างอะไรกันเลยกับสถานสงเคราะห์ที่มีบุคคลหรือเจ้าหน้าที่รัฐคอยพยายามจัดการหรือผลักให้คนไร้บ้านส่วนหนึ่งเข้าไปสถานที่ที่เหมาะสม ส่วนหนึ่งสถานที่รัฐจัดสรรยังขาดความเข้าใจต่อวิถีชีวิตของคนไร้บ้านจึงจัดการอย่างผิดวิธีและไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการคนไร้บ้านได้"

จากการศึกษาพบว่าบนพื้นที่สาธารณะและในสถานสงเคราะห์ทั้งสองสถานที่นี้กลับพบว่าสถานสงเคราะห์ไม่สื่อนัยไปถึงบ้านได้ กล่าวคือ บนพื้นที่สาธารณะปรากฏของคำว่าบ้านได้มากกว่าในทางกลับกันคนไร้บ้านส่วนหนึ่งมองพื้นที่สาธารณะเป็นคุกเพราะพบบุคคลที่กระทำต่อตนไม่ให้อาศัยอยู่ร่วมกับพื้นที่แห่งนั้นได้อย่างที่ปรากฏของมาเพียงในพื้นที่ที่มีการซูติตรัยพินหรือเจ้าหน้าที่รัฐคอยมาจับหรือไล่ ด้วยเหตุผลดังกล่าวคนไร้บ้านจึงพยายามหาพื้นที่แห่งใหม่ที่ดีกว่าเดิมโดยการหนีออกจากพื้นที่แห่งนั้นเพื่อไปพบกับสถานที่ที่ดีกว่า เนื่องด้วยไม่สามารถสอดรับในแง่ความรู้สึกทางกายภาพหรือเชิงจิตใจได้ ด้วยเหตุนี้คนไร้บ้านจึงค้นหาสถานที่แห่งใหม่เพื่อให้ความรู้สึกร่วมของพื้นที่แห่งนั้น

ดังนั้นแล้วการหาสถานที่ที่เหมาะสมสำหรับพวกเขาคือต้องสามารถเป็นพื้นที่ตอบสนองต่อความต้องการของคนไร้บ้าน กระบวนการแก้ปัญหาจึงควรให้คนไร้บ้านเข้ามามีส่วนจัดการร่วมกับรัฐโดยรับฟังว่าคนไร้บ้านต้องการที่อยู่เป็นไปในรูปแบบใดหรือต้องการมีสวัสดิการรัฐในรูปแบบไหนเพื่อนำไปสู่การจัดการอย่างเหมาะสม"

คำสำคัญ

คนไร้บ้าน, คุก, สถานสงเคราะห์

20-2 การปรับตัวเพื่อการดำรงชีพ ภายใต้นโยบายการจัดการทรัพยากรป่าไม้ของรัฐ กรณีศึกษา กลุ่มชาติพันธุ์ม้ง บ้านร่มเกล้า ในอุทยานแห่งชาติแม่จริม จังหวัดน่าน

ภาณุพงศ์ ศรีวิเศษ สังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ div_333love@windowslive.com

"บทความชิ้นนี้เสนอผลการศึกษาพัฒนาการการตั้งถิ่นฐานของชุมชนร่มเกล้า ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ม้ง และผลกระทบที่ชาวบ้านร่มเกล้าได้รับจากการประกาศเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติแม่จริม รวมทั้งการปรับตัวของชุมชนภายหลังประกาศฯ ดังกล่าว ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนบ้านร่มเกล้าเกิดขึ้นจากการที่ทหารได้จัดสรรที่ดินให้ภายหลังคำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี 66/2523 เพื่อป้องกันการกลับเข้าไปร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์ของชาวบ้าน พร้อมกับการเข้ามาของโครงการพัฒนาต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมด้านอาชีพโดยหน่วยงานรัฐ รวมทั้งโครงการในพระราชดำริฯ ต่อมาพื้นที่แถบนี้ได้ถูกประกาศเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ (พ.ศ.2538) และเขตอุทยานแห่งชาติ (พ.ศ.2550) ตามลำดับ ส่งผลทำให้เกิดความขัดแย้งที่รุนแรงระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่รัฐ เนื่องจากนโยบายและมาตรการเหล่านี้ทำให้ที่ดินเพาะปลูกลดลงหรือไม่ก็ถูกควบคุมการใช้อย่างเข้มงวด อีกทั้งยังมีการห้ามเข้าไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่ป่าของรัฐ ตลอดจนการจำกัดพื้นที่อยู่อาศัย อย่างไรก็ตามที่ผ่านมามีการเจรจาต่อรองและทำข้อตกลงเรื่องเขตและสิทธิในที่ดินทำกินระหว่างชาวบ้านและภาครัฐที่คืบหน้าพอสมควร

อนึ่ง ท่ามกลางสถานการณ์ที่เหมือนจะดีขึ้นนี้ เกิดขึ้นได้จากการปรับตัวของชาวบ้านเพื่อความอยู่รอดภายใต้เงื่อนไขและข้อจำกัดด้านกฎหมายและกฎระเบียบต่าง ๆ โดยการปรับตัวมีตั้งแต่ การปรับเปลี่ยนรูปแบบการทำเกษตรเพื่อลดการขยายพื้นที่ทำกิน ลดการเผาไร่ และเพิ่มประสิทธิภาพการผลิต แต่การปรับตัวดังกล่าวยังคงมีปัญหาและอุปสรรคมากมายเนื่องจากต้องใช้เงินทุนสูง จนนำมาสู่การปรับตัวในรูปของการประกอบอาชีพนอกภาคเกษตร งานศึกษาชิ้นนี้พบว่า การปรับตัวของชาวบ้านมีสองลักษณะ คือ ลักษณะแรก เป็นการปรับตัวแบบจำยอม เนื่องจากการขาดอำนาจต่อรองและไร้ทางเลือก ส่วนลักษณะที่สอง เป็นแบบการปรับตัวแบบริเริ่มสร้างสรรค์ของชาวบ้านที่จะช่วยเพิ่มอำนาจของชุมชน และนำมาสู่ความร่วมมือที่ดีระหว่างรัฐและชุมชน "

คำสำคัญ

อุทยานแห่งชาติแม่จริม, การจำกัดพื้นที่, การปรับตัวแบบจำยอม, การปรับตัวแบบริเริ่มสร้างสรรค์

20-3 พระบารมีมากล้นพันรำพัน: พระบรมราชานุสาวรีย์ อุทยานราชภักดีกับปฏิบัติการซ่อมสร้าง
ความทรงจำร่วมท่ามกลางวิกฤตศรัทธา

ประพันธ์ แจ็งกิจชัย คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร prapan.gerk@gmail.com

การรัฐประหารเมื่อวันที่ 22 พฤษภาคม 2557 โดยคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) อันมีพลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา เป็นหัวหน้าคณะราวกับเป็นลมหายใจเฮือกสุดท้ายของฝ่ายอนุรักษ์นิยมและกษัตริย์นิยมที่พยายามขัดฝืนขึ้นการเปลี่ยนแปลง ดังจะเห็นได้จากการพยายามหมุนทวนเวลา โหยหาอดีตอันรุ่งโรยในสังคมยุคจารีตผ่าน การเผยแพร่นโยบายราชาชาตินิยม ปลุกฝังอุดมการณ์ชาติ ศาสนาและพระมหากษัตริย์เป็นจำนวนมาก บทความ ขึ้นนี้เลือกศึกษาพิจารณาพระบรมราชานุสาวรีย์ อุทยานราชภักดีในฐานะงานศิลปกรรมและวัฒนธรรมทางสายตา ที่ถูกสร้างขึ้นเพื่อใช้ทำหน้าที่เป็นกลไกในการสถาปนาความทรงจำร่วมแบบอุดมการณ์ราชาชาตินิยมท่ามกลาง สงครามความทรงจำ บทความนี้ยังวิเคราะห์และชี้ให้เห็นถึงกระบวนการซ่อมสร้างความทรงจำร่วมว่ามีความสัมพันธ์อย่างแนบแน่นกับสถานการณ์การเป็นรูปเคารพทางศาสนาของอนุสาวรีย์รูปเหมือนกษัตริย์ในประเทศไทย ที่ช่วยสร้างเสริมและบำรุงรักษาสถานภาพให้สถาบันกษัตริย์เป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์สูงส่งจนล่วงละเมิดมิได้ นอกจากนี้ ยังได้พยายามวิเคราะห์แจกแจงการใช้งานและการสร้างความหมายของอุทยานที่แสดงให้เห็นถึงการสื่อสารเชิง อุดมการณ์และการสร้างความชอบธรรมให้แก่กิจกรรมต่างๆ ที่จัดผ่านการเชื่อมโยงกิจกรรมและการแสดงเข้ากับ ความทรงจำและความหมายของตัวพื้นที่ อย่างไรก็ตามท่ามกลางวิกฤตศรัทธาและความผันผวนทางการเมือง อุทยานราชภักดีหาใช่อุสรณ์สถานสำแดงชัยชนะประกาศความยิ่งใหญ่ของอุดมการณ์กษัตริย์นิยมไม่ แต่กลับคือ ประจักษ์พยานทางสายตาของความหวาดหวั่นพรั่นพรึงต่อรอยปริแตกร้าวของอุดมการณ์ การผลิตโครงเรื่องที่ ซ้ำซากจำเจกววนครั้งนี่จึงเป็นเพียงการพยายามปะชุนอุดรูรั่วรอยร้าวของเพดานความคิดเดิมซึ่งเคยกำกับ ความรู้สึกนึกคิดของคนไทยและมีอำนาจนำมาโดยตลอดเท่านั้น

คำสำคัญ

อนุสาวรีย์ ความทรงจำร่วม สถาบันกษัตริย์ ราชาชาตินิยม โหยหาอดีต